

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Harbou, J.

Titel | Title:

Gregor Johann Mendel : en Levnedsskildring.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Eget Forlag, 1922

Fysiske størrelse | Physical extent:

51 s., 2 tav.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

GREGOR JOHANN MENDEL

EN LEVNEDSSKILDNING

VED

J. HARBOU

423 215 b

EGET FORLAG

MCMXXII

KANDRUP & WUNSCH - KØBENHAVN

30, V - 197

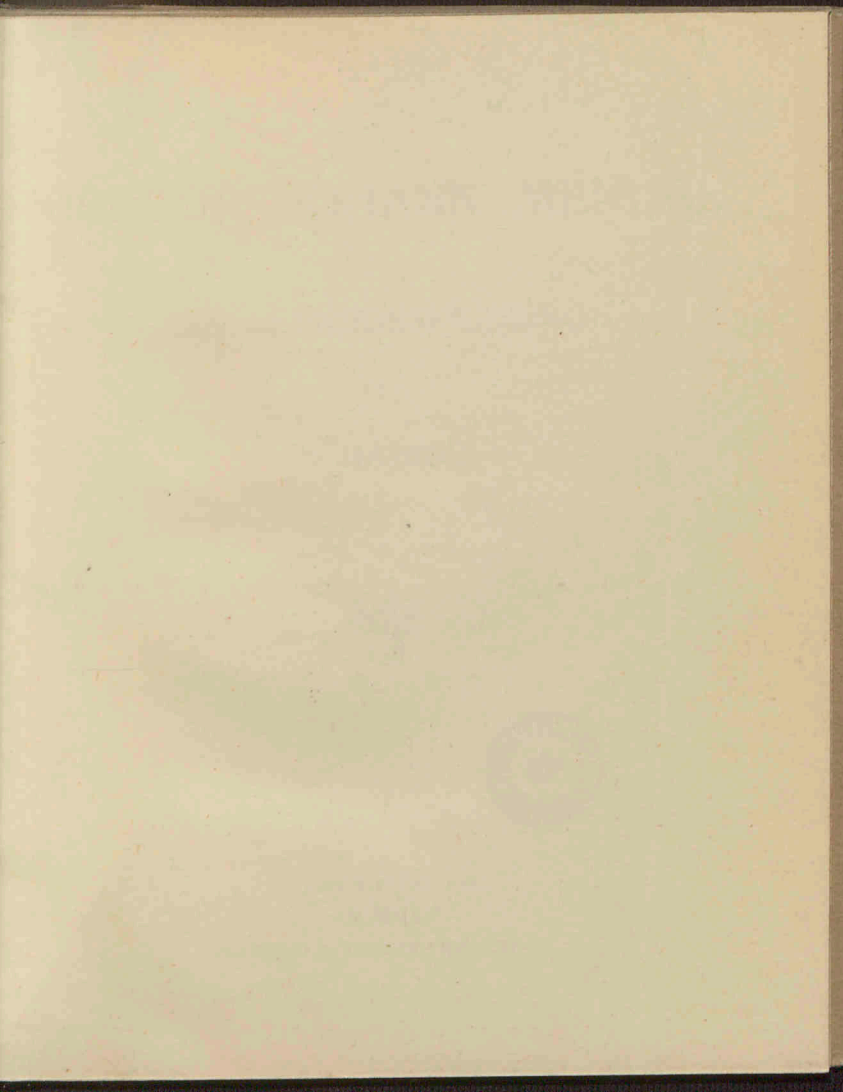
Det Kgl. Bibliotek

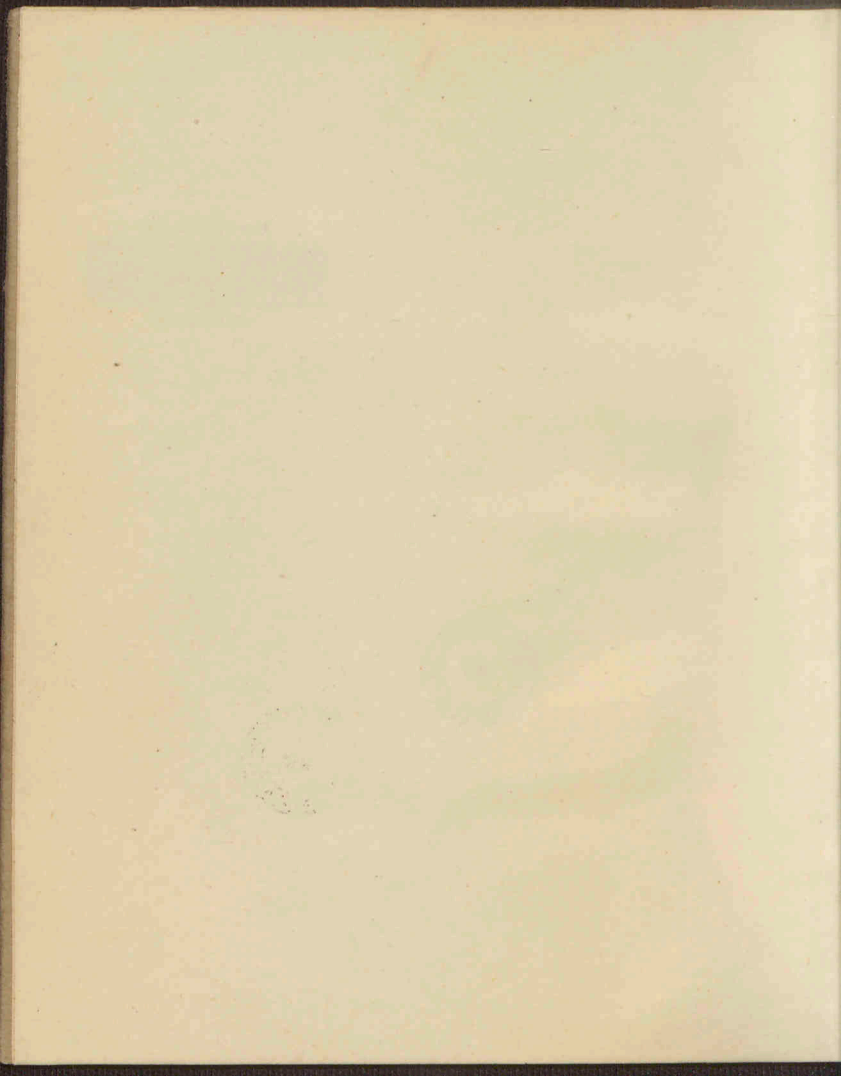

130025707551

4

GREGOR JOHANN MENDEL

EN LEVNEDSSKILDRING

VED

J. HARBOU

EGET FORLAG

MCMXXII

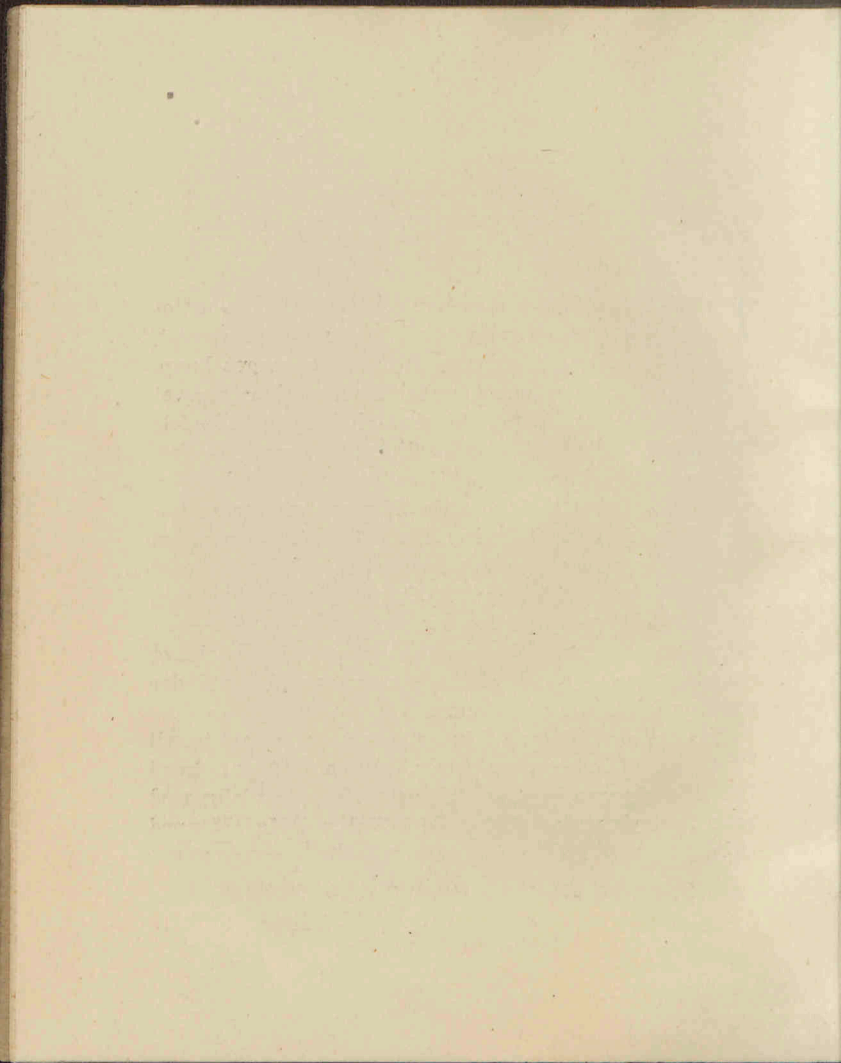
KANDRUP & WUNSCH - KØBENHAVN

Gregor Johann Mendel

Til Trods for den — man kan næsten sige Popularitet — som Mendels Opdagelse i vore Dage har vundet, er den biografiske Litteratur om Mendel meget knap. Den engelske Arvelighedsforsker *Bateson* har skrevet en »Biographical Notice« til sit Arbejde om »Mendels Principles«, en katolsk engelsk Videnskabsmand, Professor *Ehringthor* har som Led i en Serie: »Catholic men of science« fremstillet Mendels Biografi set fra et katolsk Synspunkt; endelig har Dr. *Hugo Iltis* udgivet en mindre biografisk Brochure: »Gregor Johann Mendel als Forscher und Mensch«, 1908; men denne Forfatter, der er bosiddende i Brünn og fungerer som Sekretær for »Naturforschende Verein von Brünn«, har samlet et stort Materiale og arbejder paa en større Biografi, der ventes udgivet nu i Efteraaret.

Nærværende Fremstilling støtter sig væsentlig til Professor Batesons Opgivelser, supplerede med, hvad Dr. Iltis elskværdigst har meddelt mig og endelig med egne Indtryk under et Ophold i Brünn i Maj Maaned 1922.

Hvorfra kommer vi, og hvor gaar vi hen?
Dette Spørgsmaal har beskæftiget Menneskeheden fra Kulturens første Dage, og Besvarelsen har Religionen taget i sin Haand.

Skal Videnskaben tage dette Spørgsmaal op, maa det formuleres lidt anderledes: Hvordan opstaar Slægterne og hvordan fortsættes deres Tilværelse? Ethvert videnskabeligt Resultat, der rykker vor Erkendelse blot den mindste Smule nærmere henimod dette Spørgsmaals Besvarelse, kan altid paaregne den største Interesse, skønt vi maa indse, at vi endnu er saa langt fra Spørgsmaalets endelige Løsning, at det maa anses for mere end tvivlsomt, om den nogensinde kan naas.

Dette Problem opløser sig imidlertid i en Mængde selvstændige Problemer, der maa undersøges hvert for sig. Blandt disse er *Arvelighedsspørgsmaalet* ikke det mindst vigtige.

Arvelighedslæren er den Videnskab, der be-

skæftiger sig med Spørgsmaalet: Efter hvilke Love faar Individet, naar det er opstaaet ved Forening af den hanlige og den hunlige Kønscelle de Egenskaber, der karakteriserer dets Fader og dets Moder. Dette er det i de senere Aar for en stor Del lykkedes at udrede. Den Mand, der har Æren af at være den første, der i store Træk paaviste de vigtigste af disse Love var Augustinerpræsten *Gregor Johann Mendel*.

Arvelighedslæren (med fremmede Udtryk og i Udlandet Mendelisme eller Genetik) hører saaledes til de yngste Skud paa Naturvidenskabens Stamme, men den har udviklet sig saa frodigt i de sidste 25 Aar, at den allerede nu staar som en fuldt selvstændig Videnskabsgren med en udstrakt praktisk Betydning. Dens Indflydelse strækker sig ikke alene ind paa de andre Naturvidenskabers Omraade (f. Eks. den systematiske Zoologi's og Botanik's, Fylogenesens, Morfologiens, Patologiens og Antropologiens), men ogsaa paa de humanitære Videnskaber vil dens Indflydelse sikkert mere og mere kunne spores, særligt paa Personalhistoriens og Genealogiens Omraader.

For mange er Mendels og hans Opdagelses Historie sikkert heller ikke ukendt, men det Indtryk, som den gængse Fremstilling giver, er efter min Mening næppe helt rigtigt. Kort og lidt outreret kan denne Opfattelse vel omtrent fremstilles saaledes: I 1865 meddelte Augustinerpræsten Gregor Mendel i en Provinsforening for Naturvidenskab, at han havde gjort en Opdagelse. Denne Opdagelse, der i sig selv var betydningfuld, blev desuagtet ikke anerkendt efter Fortjeneste af Mendels Samtid, men da de Vries, Correns og v. Tschermak i 1900 samtidig kom til det samme Resultat, anerkendte de loyalt Mendels Prioritet og hans Minde blev da hædret efter Fortjeneste. Denne Historie er i og for sig rigtig, men den giver Anledning til, at man, naar man har ydet den skyldige Tribut af Rørelse til dens Romantik, reagerer imod sin egen Sentimentalitet og derefter nøgternt ræsonnerer saaledes: Faktum er altsaa: En Munk, der tillige var Amatørbotaniker, var heldig og fandt et Guldkorn, uden at det lykkedes ham at vække Samtidens Interesse for dette Fund. Formentlig tillagde hans Samtid — med en vis

Ret — ikke hans videnskabelige Personlighed den fornødne Autoritet. Da 3 ansete Videnskabsmænd i Aar 1900 tilfældigvis samtidig og uafhængig af hinanden gjorde samme Opdagelse, blev de enige om at finde en Generalnævner. I Stedet for en Strid om, hvorvidt man skulde tale om Devriesisme, Corrensisme eller Tschermakisme, opstod Enighed om *Begrebet Mendelisme*.

Det er Hensigten med nærværende Linier at benytte den Anledning, som Mendels hundredeaarige Fødselsdag i Aar frembyder, til et Forsøg paa at trække *Manden Mendel* lidt i Forgrunden paa det gængse *Begreb Mendels Bekostning*.

Det er nemlig Umagen værd at stifte nærmere Bekendtskab med Mendels Personlighed og Levned, thi kun i meget sjældne Tilfælde ser man en Mand, en Livsbane og et Livsværk, der i den Grad harmonerer som her, hvor der kun er givet det blinde Tilfælde et ganske minimalt Spillerum. Derimod forklares baade Mendels Skæbne og Mendels Opdagelse fuldt ud tilfredsstillende ud fra Mendels Karakter, hvis mest

udprægede Træk var en næsten til Stædighed grænsende Vedholden ved, hvad der for ham stod som den rette Vej, forenet med klart Om-dømme, Respekt for Ret og Sandhed, Trofasthed og Redelighed over for Personer og Institutioner, til hvilke han følte sig i Taknemligheds-gæld, og endelig praktisk Sans for Realiteter og Tal.

Det er i disse Karaktertræk, og hverken i et Lykketræf eller i en mystisk »Genialitet«, at man maa søge Aarsagen til, at denne Mand med 35 Aar foregreb vor Tids Opfattelse af Arvelighedsspørgsmaalets Natur. Paa den anden Side maa man heller ikke søge Aarsagen til, at Mendel saa tidligt maatte opgive sin smukke videnskabelige Løbebane, i ydre Tilfældigheder. Ogsaa dette bunder til syvende og sidst dybt i hans Natur.

Johann Mendel (Gregor er hans Navn som Augustinermunk) blev født d. 20. Juli 1822 som Søn af Anton Mendel og Hustru Rosina f. Schwirtlich i Heinzendorf ved Odrau, en Landsby i det daværende østrigsk Schlesien. Nu til Dags ligger den inden for Polens Grænser.

Mendels Navn og Slægt kan gennem Kirkebøgerne føres tilbage til det 17. Aarhundrede. Navnet blev tidligere stavet Mandel. Hans Forfædre var Bønder af tysk Oprindelse og Sprog; før i Tiden var mange af dem Protestanter. Heinzendorf ligger som en tysk Koloni i en ellers slavisk Egn, das Kuhland kaldet; alle Mendels 4 Bedsteforældre var Heinzendorferne.

Mendels Fader var oprindelig Hovbonde, men ved sin Dygtighed og Flid blev han efterhaanden selvstændig Ejendomsbesidder. Hans store Interesse var Frugthaven; de forskellige Arbejder i denne, bl. a. Podning, var noget af det, hans Søn Johann tidligst lærte. Man kan derfor med en vis Føje føre Mendels Interesse for Havedyrkning og Planteavl helt tilbage til hans Barndomstid. Anlægget for Lærergerning derimod førte Mendel selv tilbage til sin mødrene Slægt, Schwirtlich, naar han spøgende, men ikke uden en vis Stolthed, paastod, at han kom af en pædagogisk Familie. Direkte hentydede Mendel hermed til, at Morbroderen Anton Schwirtlich i Heinzendorf havde grundet en privat Skole for Børn, der var for smaa til at søge Nabolandsbyens offentlige Skole.

Man ser heraf, at Mendel var kommen af Godtfolk, om end Godtfolk i ringe Kaar; han kom ogsaa fra et godt Hjem, hvor der herskede et udmærket Forhold mellem de forskellige Familiemedlemmer, og som af yderste Evne bidrog til at hjælpe Børnene frem. Betegnende for det smukke Forhold mellem Mendel og hans yngre Søster, senere gift Schindler, er det, at hun, da Hjemmets smaa Indtægter i Mendels senere Skoleaar ikke mere forslog til at holde den velbegavede og flittige Dreng til Bogen, ved frivilligt at give Afkald paa Medgift, væsentligt bidrog til, at Broderen kunde fortsætte sine Studier saa længe, til der paa anden Maade kunde skaffes Udvej, nemlig gennem den katolske Kirke. Men dette Træk belyser endnu et, nemlig Mendels egen Karakter. Mendel var, da han modtog sin Søsters Hjælp, 19 Aar gammel. Med det Kendskab, man har til hans Karakter, kan man bestemt udelukke den Mulighed, at han letsindigt har modtaget dette Offer. At han gjorde det viser, hvor stærk hans Higen efter at lære og hvor fast hans Forsæt om at naa frem ad Studiernes Vej har væ-

ret. Desuden har han nok ved Modtagelsen af Søsterens Hjælp fattet en Plan om at betale denne Gæld tilbage. En saadan Beslutning glemte Mendel aldrig. I dette Tilfælde realiserede han den ved senere at bekoste Søstersønnernes Opdragelse. De tog alle tre en Universitetsdoktorgrad. At Mendel ogsaa søgte at tilbagebetale, hvad han skyldte sin Kirke, skal senere omtales.

De ydre Data for Mendels Skole- og Studietid er i Korthed følgende:

Sin første Undervisning fik han i Landsby-skolen i Heinzendorf, der var oprettet efter Schwirtlichs Død. Skolelæreren, der hurtigt opdagede hans Evner, opmuntrede ham til Læsning, og til yderligere at stimulere hans Ærgerlighed bidrog, at to større Drengene, der søgte Fortsættelsesskolen i Leipnik, i disse Aar tilbragte deres Ferier i Mendels Hjem. Han bad nu sine Forældre om at blive sendt til denne Fortsættelsesskole, Tilladelsen blev givet, og efter 2 Aars Forløb (i 1835) blev han dernæst sendt til Gymnasiet i Troppau. I Troppau var en af hans Lærere Augustiner, og denne hen-

ledte sin Elevs Opmærksomhed paa, hvor godt lærde Studier kunde drives i Klosters Ro. Da Mendel i 1841 havde absolveret Troppaugymnasiets Eksamen med udmærket Resultat, havde han derfor sin Plan færdig: først Kursus i Filosofi i Olmütz og derefter Optagelse i Augustinerordenen. Det var da paa dette Tidspunkt og under denne Forudsætning, at han modtog sin Søsters Hjælp. Ogsaa i Olmütz viste Mendel sig som en udmærket Elev, men blev ved Sygdom tvunget til at gentage Kursuset. Først i 1843 havde han endt sine Gymnasiestudier.

Nu gjaldt det for Mendel om at blive optaget i Augustinerordenen, der var bekendt som et Fristed for videnskabelige Studier, og hvis største Kloster i de Landsdele var »Den hellige Thomas' Augustinerstiftelse« i Brünn. Det voldte imidlertid ingen Vanskeligheder. Den alvorlige og dygtige unge Mand kunde vedlægge de bedste anbefalinger fra Rektor for Olmützgymnasiet ved sin Ansøgning om Optagelse. Som eneste Minus anføres i denne anbefaling, at Mendel endnu ikke beherskede det czeckiske Sprog, »som han dog maatte antages hurtigt at kunne

lære«. Da Brünn den Gang var en hovedsagelig tysk By, har denne Indvending sikkert ingen Betydning haft. Oen 9. Oktober blev Mendel iklædt Novicedragten.

De følgende 3 Aar helligede Mendel sig udelukkende theologiske Studier. Derefter aflagde han den 26. December 1846 det højtidelige Ordensløfte og antog Navnet Gregor, blev i August 1847 præsteviet og traadte ind i Arbejdet som Sjælesørger i Alt-Brünn fra 26. Juli 1848.

I 1849 kom Mendel til at vikariere som Lærer i Græsk og Fysik ved Gymnasiet i Znaim, men ved Sommersemestrets Afslutning i 1850 vendte han tilbage til Brünn, hvor han igen i 1851 vikarierede som Lærer, denne Gang i Naturhistorie ved Forberedelseskursus til den tekniske Højskole.

Endelig i 1851, da Mendel gik i sit 30. Aar, fik han sit Ønske om en egentlig videnskabelig Uddannelse i Naturfagene opfyldt; paa Klosters Regning blev han sendt til Wiens Universitet, hvor han som ekstraordinær Deltager i Kursus dels arbejdede med praktiske fysiske Øvelser, dels hørte Forelæsninger over Kemi, Zoolo-

gi og Botanik, men især sørgede for ved Besøg paa Samlinger og Laboratorier og ved Samtale med de der ansatte Videnskabsmænd at erhverve sig Kendskab til videnskabelig Arbejdsmetode. Allerede i 1852 søgte han ved at underkaste sig en Eksamen at erhverve sig en videnskabelig Grad. Det mislykkedes og bedre gik det ikke, da han gentog Forsøget i 1854.

Man forbavses uvilkaarligt over dette Faktum, og en Beundrer af Mendel er vel nærmest tilbøjelig til at søge Forklaringen i en uretfærdig eller for streng Bedømmelse af hans Arbejde. Imidlertid eksisterer disse Afhandlinger endnu forsynede med Censors Paategninger, og paa Grundlag heraf kan man skønne, at Bedømmelsen har været fuldt forsvarlig. Forklaringen er vel nærmest, at Mendel, der havde brugt de foregaaende 8 Aar dels til at studere Theologi, dels til at undervise i Græsk og i Naturfagenes Begyndelsesgrunde, efterhaanden var kommet lidt langt bort fra Naturvidenskaben. Han havde nu naaet en Alder, hvor Evnen til at opfatte og forstaa Fænomenerne er modnet, men paa Bekostning af Hukommelsen og Evnen til Uden-

adslæren. Han havde allerede i de forløbne Aar arbejdet selvstændigt med Planteforsøg i Klosterets Have og var nu kommen til Wien, navnlig med den Hensigt at supplere sit Kendskab til rationel Metode. Han fortsatte ogsaa med selvstændigt Arbejde, hvad man ser af to Afhandlinger, som han i 1853 og 1854 fik optaget i »Verhandlungen d. Zool. u. bot. Verein in Wien«. *) Med den for Mendel særegne Stædighed fulgte han denne Plan. Resultatet blev ogsaa derefter. Han forlod Universitetet uden nogen akademisk Grad, men med en — som Fremtiden skulde vise — udmærket Uddannelse. Alligevel maa det naturligvis betegnes som en Fejl, at han underkastede sig en Eksamen uden at være tilstrækkeligt funderet.

Med Mendels Ophold i Wien slutter hans Studie- og Ungdomsaar; ved hans Tilbagekomst til Augustinerklosteret begynder hans Mandomsgerning. Før denne omtales vil vi orien-

*) »Vortrag über die Verwüstung des Gartenrettigs durch *Botys margaritalis* (*Scopolia m.*)« 1853. III. p. 116.

Bericht über *Bruchus pisi*.« 1854. III. p. 27.

tere os lidt nærmere med Hensyn til Brünn og Augustinerklostret, der fra nu af blev Mendels Hjem, og hvor han forblev til sin Død.

Brünn, Hovedstaden i Mähren, var paa Mendels Tid en By, der vel i Betydning og Størrelse kunde sammenlignes med vore Dages Aarhus. Af dens Indbyggere var 75 pCt. tysktalende, heriblandt et stort Antal af jødisk Slægt, Resten — særlig Proletariatet — var czeckisk ligesom den omboende Bondebefolkning. Som Provinshovedstad var Brünn Sæde for Statholderen, Mährens Landdag, en Overret m. m. og havde forskellige højere Læreanstalter, bl. a. to Gymnasier, en teknisk Højskole og et Præsteseminarium. — Iøvrigt er Brünn særligt en Industriby, hvis Udvikling i det sidste Aarhundrede har været rivende. I 1860 sløjfedes dens Fæstningsværker; paa deres Plads er nu anlagt et Bælte af Promenader og Anlæg, der skiller Forstæderne fra »*Alt-Brünn*«s uregelmæssige, krogede Gader og mange Klostre og Kirker. Blandt Klostrene findes det her ofte omtalte Augustinerkloster. Det blev i det 14. Aarhundrede med sin Kirke bygget af Dronning Elisa-

beth for Cisterciensersøstre; heraf Navnet »*Königinnskloster*«, senere i Reglen forvansket til »*Königskloster*«. Da den østrigske Regering imidlertid i 1782 ønskede at skaffe Augustinerne, hvis Sans for Lærdom og Videnskab mentes at burde frugtbargøres i Brünn, et Tilholdssted i denne By, maatte Cistercienserinderne flytte og fra 1783 er det ombyggede og udvidede Kloster Bolig for den hellige Thomas' Augustinerstiftelse.

Denne Kongregation er velhavende, Ejer af flere store Jordbesiddelser i Mähren. I Klostret vidner de pragtfulde Antikviteter og Malerier, der bl. a. findes i Prælatens Repræsentationslokaler, om Rigdom og Anseelse. Til Klostret er ogsaa knyttet forskellige Privilegier, der maa betragtes som Udtryk for den Anseelse, Augustinerkorherrene nyder saavel for deres Præstegering som for deres Fortjenester af Udbredelse af Kundskab og Kultur; Klostrets Abbed har Titlen *Praelatus Moraviae* *), til hans Prærogativer hører Mitraens og Krumstavens Værdighedstegn.

*) Moravia er Mährens latinske Navn.

Man forstaar, at det kan virke tiltrækkende for en ung Mand med videnskabelige Prætentioner at søge ind under Klosters Mure, hvor han i rolige og skønne Omgivelser og, takket være Klosters Formuenhed, uden økonomiske Bekymringer kan faa Lejlighed til at dyrke sine Studier.

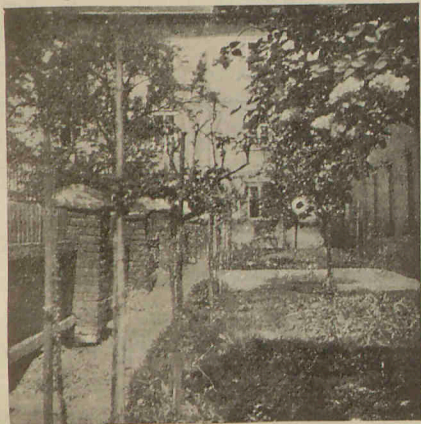
Brünns Omegn er smuk og mærkelig, særlig i geologisk Henseende, men ogsaa dens Flora og Fauna har Interesse. Det staar formodentlig i Forbindelse hermed, at der forlængst er oprettet en »Naturforschender Verein« i Brünn, en Forening, der allerede blomstrede og var velorganiseret paa Mendels Tid og som stadig trives. Ved dens »Sitzungen« samles Medlemmerne hyggeligt om et Bord i et eller andet Lokale (paa en af Skolerne f. Eks.) og diskuterer naturvidenskabelige Spørgsmaal, giver officiel Meddelelse om nye Iagttagelser, hører Foredrag o. s. v. Foreningen udgiver et Tidsskrift, der fremtræder under Form og Titel af »Verhandlungen«. Da Intelligensen i Brünn fra gammel Tid er tysk, er »Nat. Verein« en rent tysk Forening.

Kort efter sin Hjemkomst til Königinnskloster modtog Mendel en Lærerstilling i Naturfagene ved »k. k. Realgymnasium«. Han virkede nu i denne Stilling i 14 Aar. Hans gamle Elever mindes ham som en Lærer, der forstod at indpode dem den levende Interesse, som han selv nærede for sit Fag, og fortæller om den stærke Retfærdighedsfølelse, der prægede hans Færd.

I disse Aar var det, at han i Klosters store Have udførte de Planteforsøg, der senere skulde gøre hans Navn verdensberømt.

Hvad der paa dette Tidspunkt særligt interesserede Europas videnskabelige Verden var de Spørgsmaal, der faa Aar efter (1859) fik deres foreløbige Besvarelse ved Darwins berømte »The Origin of Species«; men medens Darwin søgte en Løsning ved at overføre de Resultater, som Husdyrbrugerne var naaet til ved Raceudvikling gennem Udvalg, paa Naturen, og derved kom til Tanken om »*the natural selection*«, var der andre, der søgte en Løsning ad andre Veje, bl. a. ved at undersøge, om »Mellemsformer« ikke fremkom som Bastarder mellem nærstaaende Arter. Disse Forsøg havde dog ikke

Mendels Forsøgshave.

Forf. fot.

Den smalle Strimmel af Klosterhaven, hvor de klas-
siske Basbarderingsforsøg blev udført. Mendel havde
fra sit Værelse Udsigt over sin Have (fra det aabne
Vindue til venstre).

ført til noget positivt Resultat. Man havde lagt Mærke til, at Bastarderne »slog tilbage til Stamformen« og havde iøvrigt et Indtryk af absolut Regelløshed, et Indtryk, der næsten var ved at blive til et Dogme.

Mendel havde allerede i sin Novicetid interesseret sig for og arbejdet med Bastarderingsproblemet. I en lang Strimmel af Klosterhaven, der ligger langs Hovedbygningen, gunstigt for Lyset og i Læ for Vinden, havde han indført talrige forskellige Planter, hvis Vækst og Trivsel han iagttog. Dr. von Niessel fortæller, hvordan han ved en Lejlighed var bleven opfordret af Mendel til at tage en Kultur i Øjesyn, hvor Mendel gennem et Par Aar havde to meget nærstaaende Ranunkelarter (eller rettere Varieteter af *Ranunculus ficaria*) tæt ved Siden af hinanden. Der var ingen næneværdig Forandring, ingen nye Former at se og Mendel bemærkede spøgende: »Saavidt jeg kan se, kan Naturen ikke gøre større Fremskridt i Artdannelse paa den Maade; *der maa ligge noget mere bagved.*«

Nu kom Mendel (1854) hjem fra Wien, hvor han havde lært at behandle et Problem syste-

matisk. Nu skulde Metoderne prøves paa Undersøgelsen af »hvad der ligger bagved«.

Om Planen for og Hensigten med disse Forsøg fortæller Mendel bedst selv i *Forordet* til sin klassiske Publikation »*Versuche über Pflanzen-Hybriden*«:

»Grundlaget for de Forsøg, der her skal omtales, er Udførelsen af kunstig Befrugtning, der foretages med Prydplanter for at opnaa nye Farvevarianter. Den paafaldende Regelmæssighed, hvormed de samme Hybridformer stadig vender tilbage saa ofte, som der sker Befrugtning mellem de samme Sorter, har givet Stødet til videre Forsøg, hvis Opgave har været at forfølge Hybridernes Udvikling videre gennem deres Efterkommere.

Paa Løsningen af denne Opgave har omhyggelige Iagttagere som *Kölreuter*, *Gärtner*, *Herbert*, *Lecoq*, *Wichura* o. fl. a. med utrættelig Udholdenhed ofret en Del af deres Liv. Navnlig har *Gärtner* i sit Værk »*die Bastarderzeugung im Pflanzenreiche*« nedlagt Resultatet af værdifulde Iagttagelser, og i den nyeste Tid er af *Wichura* offentliggjort grundige Undersø-

gelsler over Pile-Bastarder. Naar det ikke er lykkedes at opstille en almengyldig Lov for Dannelsen og Udviklingen af Hybrider, saa kan dog ingen, der kender Opgavens Omfang og forstaar at vurdere de Vanskeligheder, med hvilke Forsøg af denne Art har at kæmpe, forundre sig derover. En fuldt afsluttende Bedømmelse deraf kan først gives, naar Detailforsøg fra de mest forskellige Plantefamilier foreligger. Den, der har Oversigt over de hidtil gjorte Arbejder paa dette Omraade, vil komme til den Overbevisning, at endnu intet af de talrige Forsøg er gennemført i det Omfang og paa en saadan Maade, at det vil være muligt at bestemme Antallet af de forskellige Former, under hvilke Hybridernes Efterkommerer optræder, saaledes, at man med Sikkerhed kan ordne disse Former inden for de forskellige Generationer og fastslaa de gensidige numeriske Forhold.

Der hører i hvert Fald noget Mod til at paatage sig et saa vidtstrækkende Arbejde. Imidlertid synes det at være den eneste rigtige Vej, ad hvilken man kan naa til en endelig Løsning

af et saadant Spørgsmaal, som turde være af ikke ringe Betydning for de organiske Formers Udviklingshistorie.

Den foreliggende Afhandling omhandler et saadant Detailforsøg. Ifølge Sagens Natur ligger det inden for en mindre Plantegrupes Grænser og er nu efter otte Aars Forløb i det væsentlige afsluttet.

Hvorvidt den Plan, efter hvilken de enkelte Eksperimenter er ordnede og gennemførte, staar i Samklang med den stillede Opgave, henstilles herved til velvillig Bedømmelse.« — —

Foruden om Planen for Mendels Arbejde giver dette Forord saa mange interessante Oplysninger, at det vel er en nærmere Analyse værd. I Virkeligheden har vi her Mendels Forskning og Mendels Personlighed i en Nøddeskal.

Maaske vil det forekomme de fleste vel dristigt, hvis jeg sætter Mendels Omtale af kunstig Befrugtning »som den foretages ved Prydplanter« (altsaa af Gartnere — ikke i videnskabeligt Øjemed) i Forbindelse med den Interesse for Havebrug, han alt som lille Dreng fat-

tede i Faderens Frugthave; jeg fremfører det derfor kun som en Mulighed. De følgende Udtalelser karakteriserer Mendel som den belæste Mand, der, inden han er gaaet til sine Forsøg, har studeret den foreliggende Litteratur om Spørgsmaalet. De mange inden- og udenlandske Forfattere, han nævner, er netop dem, der før Mendel har behandlet Bastarderingsproblemet fyldigst. I Brünns Bogsamlinger har Mendel næppe kunnet finde saa specielle Skrifter. Man maa snarest antage, at denne Belæsthed direkte eller indirekte er et Resultat af hans Ophold i Wien. (Derimod har denne Specialitet sikkert ikke kunnet faa Indflydelse paa Resultatet af hans Magisterkonferens. Man kan her med Tyge Brahe sige, at det er ligegyldigt om Manden kaldes Magister, naar han blot *er* Magister.)

Naar Mendel derefter taler om »de Vanskeligheder, hvormed Forsøg af den Art har at kæmpe« og som de, »der kender Opgavens Omfang, forstaar at vurdere«, taler han af Erfaring. Disse Vanskeligheder var det ikke lykkedes Videnskabsmænd, der havde Laboratorium og Assistenten til Raadighed, at overvinde, men Men-

dels klart fattede og fast tilrettelagte Plan, hans Vedholdenhed og hans Flid overvandt dem.

Dernæst kommer den for Spørgsmaalet om, hvorvidt Mendel selv var sig sin Opdagelses Betydning bevidst, saare vigtige Bemærkning: »En fuldt afsluttende Bedømmelse« (af hvorvidt det er lykkedes at opstille en almengyldig Bastarderingslov) »kan først gives, naar Detailforsøg fra de mest forskellige Plantefamilier foreligger«. Sammenholder man denne Sætning med den næstfølgende om »Løsningen af et saadant Spørgsmaal, som turde være af ikke ringe Betydning for de organiske Formers Udviklingshistorie«, kommer man til det Resultat, at Mendel her staar paa det Standpunkt, at *hvis* Resultatet af hans Ærteforsøg skulde vise sig at være almengyldigt »turde det være af ikke ringe Betydning for de organiske Formers Udviklingshistorie; men han resignerer med Hensyn til at generalisere sin Opdagelse paa Grundlag af en enkelt Forsøgsrække. Videnskabeligt set er dette Standpunkt ogsaa det eneste forsvarlige. Mendels Høgeurtforsøg, som senere skal omtales, syntes at give Resignationen og

Tvivlen Ret. At Mendel dog stadig inderst inde har været sig sin Opdagelses store generelle Betydning bevidst, ser man af en Ytring, som han ofte skal være fremkommen med overfor sine Venner: »*Meine Zeit wird schon kommen*«.

Om Mendel har kunnet forudane sin Opdagelses videre Konsekvenser i videnskabelig og praktisk Henseende, altsaa den Betydning selve Arvelighedsforskningen vilde faa paa hans Grundlag, er derimod mere end tvivlsomt. Man kan i denne Sammenhæng sammenligne hans Opdagelse med Columbus', da denne under Forsøget paa at naa Indien ved en Jordomsejling opdagede Amerika. Der er vist ingen, der har villet stille den Fordring til Columbus, at han burde have forudset, hvad Betydning f. Eks. U. S. A. vilde faa. Men: »*Ein guter Mensch in seinem duklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst*«.

»Der hører i hvert Fald noget Mod til at paa-tage sig et saa vidtrækkende Arbejde; imidlertid synes det at være den eneste rigtige Vej«, siger Mendel endvidere. Var den sidst citerede Udtalelse af Mendel et Udtryk for hans nøg-

terne Kritik af de vundne Resultater, er denne et Udtryk for hans selvbevidste Tillid til sine Evner til at naa et afsluttende Resultat og til *sit* Syn paa, hvordan Sagen skulde gribes an.

Endelig slutter Mendel sit Forord med at henstille til velvillig Bedømmelse, om den Plan, hvorefter de enkelte Eksperimenter er ordnede og gennemførte, staar i Samklang med den stillede Opgave. — Ser man paa Mendels Portræt idet man tænker paa denne Sætning synes de levende muntre Øjne at faa et Udtryk af godmodig Ironi. Der skjuler sig bag den afsluttende Frase en Lunhed, der sammen med de ovenfor skildrede Træk, Seighed, Nøgternhed og Selvbevidsthed skaber Billedet af den smukkeste fællesgermanske Bondetype. Skulde det være de samme »Gener«*), der gaar igen hos alle vore gode Mænd? »Vi er jo alle Jyder for Vorherre!«.

Mendel oplyser i ovenstaaende Fortale om, at hans Forsøg har strakt sig over 8 Aar. Da Re-

*) Gen betyder »Arveenhed«, det elementære Anlæg til arvelige Egenskaber.

sultatet blev meddelt 8. Februar 1865, vil de 8 Aar sige Aarene 1857—1864. Aarene 1854—1856 har da været anvendt til de indledende Arbejder: Valg af Forsøgsplanter og Udvalg blandt disse af de rene Sorter. Som man ser, maa Arbejdet være begyndt straks efter Hjemkomsten fra Wien, og naar de forberedende Arbejder kun har taget tre Aar, ligger det nær at antage, at Beslutningen at udføre Forsøgene allerede er fattet under Wieneropholdet og, at de theoretiske Forberdelser er truffne i Wien. Selve Forsøgene blev udførte i Klosterets store Have, hvor en lang, til Forsøgsmark velegnet Strimmel Jord var stillet til Mendels Disposition.

Mendel meddeler selv, at han valgte Ærteplanten til første Forsøgsobjekt fori:

- 1) De forskellige Sorter besad konstante, tydeligt forskellige Karakterer.
- 2) Tekniken ved kunstig Befrugtning var ret simpel og gav sikre Resultater.
- 3) Hybridernes og deres Efterkommeres Frugtbarhed i paa hinanden følgende Generationer ikke blev forringet, hverken

ved Bastardering eller ved Selvbefrugtning.

Det særegne ved Forsøgene fremfor ved tidligere udførte Forsøg af den Art var, at Mendel krydsede ganske nærstaaende Plantesorter, hvoraf han kunde vente vedvarende Frugtbarhed hos Bastarderne og *behandlede hvert sammenhørende Egenskabspar*) talmæssigt for sig igennem flere Generationer*. Han gjorde dette efter en grundig, velovervejet Plan — ikke efter en tilfældig »genial« Indskydelse. Jeg føler mig iøvrigt ikke kompetent til en kritisk Gennemgang af Forsøgenes Teknik og Udvikling; en saadan vilde ogsaa falde uden for denne Artikels Rammer. Jeg skal blot referere det Resultat, Mendel d. 8. Februar 1865 forelagde »Naturf. Verein v. Brünn« ved den nu berømte »Sitzung«.

Mendel fandt, at alle Individerne af 1. Bastardgeneration i Reglen med Hensyn til den

*) Runde — modsat kantede Frø, gule — modsat grønne Kim, farvede — modsat hvide Blomster, lang — modsat kort Vækst.

Egenskab, han undersøgte, stemte med den ene af Forældrene, som han sagde var »dominerende«, medns han brugte Udtrykket »recessiv« om den anden Karakter. Han fandt endvidere, at det var ligegyldigt om Hanblomsten var af den ene og Hunblomsten af den anden Sort eller omvendt.

I næste Generation dukkede atter den recessive Egenskab frem hos nogle Individier (Mendel fandt at det var $\frac{1}{4}$ af det samlede Antal) medens de øvrige $\frac{3}{4}$ saa ud som den af Bedsteforældrene, hos hvem den paagældende Egenskab var dominerende. Den førstnævnte Fjerdedel yngede »rent« videre, ligesom den ene af de resterende tre Fjerdedele, men Afkommet af de to sidste Fjerdedele forholdt sig i næste Generation saaledes, at $\frac{3}{4}$ saa ud som Forældrene, medens $\frac{1}{4}$ igen havde den recessive Egen-

Krydsedes 2 Individier med 2 eller flere Forskelspar i 2 sammenhørende forskellige Egenskaber viste det sig, at hver Karakter forholdt sig som en uafhængig Enhed hos Afkommet. Alle Kombinationer af de paagældende Egenskaber var altsaa mulige, de forskellige Kombi-

nationer fremtraadte med forskellig Hyppighed, eftersom de paagældende Karakterer var dominerende eller recessive, den Hyppighed, hvormed de forskellige Kombinationer optraadte, fandt han, fulgte en bestemt Tallov, naar man havde et tilstrækkeligt Antal Forsøgsindivider til at behandle statistisk med Udsigt til en rimelig Sikkerhed. Den Tallov, de fulgte er kendt under Navnet »Sandsynlighedsloven«.

Pointen var altsaa, at to Racer eller blot to udprægede forskellige Individuer, naar de krydsedes, ikke blandedes saaledes, at hvers særlige Karakterer halveredes, men en Karakter holdt sig helt eller forsvandt helt, ofte dog blot tilsyneladende, saaledes at den dukkede op i en senere Generation. 1. Bastardgeneration kunde ganske vist ogsaa vise en Melleform (ingen af de to Karakterer dominerede fuldstændigt), men i næste Generation spaltede denne Form sig ud i 3, ligesom hvor fuld Dominans var til Stede.

Det er denne Erkendelse, der i vor Tid har vist sig som det frugtbareste Grundlag for alle Arvelighedsundersøgelser, men vi kan, som

ovenfor berørt, uden at reducere Mendels Opdagelses Betydningsfuldhed, gøre os klart, at Mendel ikke har taget Sigte paa dette Maal. Hans Formaal var at søge henimod en Løsning af et af sin Tids store Spørgsmaal, det, hvorpaa Darwin gav det første betydende Svar, og som han gav Navn: Spørgsmaalet om Arternes Oprindelse. Medens Darwin søgte at løse Spørgsmaalet ved en filosofisk Betragtning over de praktiske Erfaringer han selv og andre havde gjort, søgte Mendel — iøvrigt helt moderne — at naa til et Resultat ad strengt eksperimental Vej.*) Tidens store Spørgsmaal besvares ikke alene ved Filosofering og Generaliseringer, men ved Slid og Sved. Mendels Resultat med Hensyn til dette Spørgsmaal blev imidler nærmest negativt. Med Mendels Principper som Grundlag alene kan ingen almindelig Udviklingslære direkte opbygges, men som korrigerende Supplement til Darwins Tanker

*) I det 20. Aarhundrede er de Vries vel den, der med størst Energi har søgt en Løsning af Spørgsmaalet om Arternes Oprindelse ved eksperimentelle Undersøgelser. I de seneste Aar ligesaa Morgans Skole.

kunde de have faaet deres Betydning for Udviklingslærens Udvikling i det 19. Aarhundrede. Desværre lærte Darwin aldrig Mendels Opdagelse at kende.

Derimod fik Darwins Værk indirekte en skæbnesvanger Indflydelse paa den Modtagelse, som blev Mendels Arbejde til Del. Man ansaa den Gang, suggestioneret af Darwins glimrende Kombination af Kendsgerninger og Tanker, Spørgsmaalet om Arternes Oprindelse for løst og ansaa det næppe for Umagen værd at arbejde videre ad Hybridisternes*) trælse Vej. I dette Forhold maa man sikkert søge Aarsagen til, at Mendels Arbejde forblev upaaagtet, skønt »Natf. Verein v. B.« byttede Afhandlinger med 120 videnskabelige Foreninger og skønt to af hin Tids betydeligste Biologer, *Anton Kerner* og *Carl v. Nägeli* vides at have gjort sig bekendt dermed; heller ikke disse Videnskabsmænd fattede Opdagelsens Betydning.

Hvor lidt Nägeli har beskæftiget sig med det tilsendte Arbejde, ser man af hans Breve til

*) Hybrid betyder det samme som Bastard.

Mendel, med hvem han stod i en ret livlig Korrespondance. I et af disse Breve »opmuntrer« han Mendel til blot at fortsætte disse Forsøg og ikke lade sig nøjes med et for ringe Antal! — Naar man ved, at Mendel paa dette Tidspunkt havde gennemført Arbejdet med 10,000 Forsøgsplanter, har man hermed et Indtryk af, hvor omhyggeligt Nägeli har studeret Mendels Meddelelse.

Iøvrigt var det Nägeli, der henledede Mendels Opmærksomhed paa hans næste Forsøgsobjekt, Hieraciumslægten (Høgeurt).

Med Hensyn til Mendels Maal, at bidrage til Forstaaelsen af Arternes Oprindelse, var Hieracium en ved sin Formrigdom særlig interessant Plantegruppe. Derimod var den teknisk set meget vanskelig at behandle. Mendel paa-drog sig ogsaa en Øjenlidelse ved det besværlige Kastrationsarbejde med de ganske smaa Blomster. Men hvad der var det største Uheld ved dette Valg var, at Høgeurternes Forplantningsbiologi, hvad den danske Botaniker Ostenfeld i Forbindelse med Svenskeren Rosenberg har paavist, er ganske specifik. Hieraciumfrugter-

ne udvikles nemlig ofte »apogamt«, d. v. s. ved en Slags Knopdannelse og *uden forudgaaende Befrugtning*. Mendel iagttog ogsaa rigtigt, at der ved ens Befrugtninger fremkom ikke identiske Afkomsformer i 1. Generation, en Følge af dette Forhold. *) I Betragtning af, hvor sjældent denne Forplantningsmaade forekommer blandt Blomsterplanterne, maa dette siges at have været et enestaaende »Uheld«, der var vel egnet til at vække Tvivl om det først offentliggjorte Pisumsforsøgs Almengyldighed. Ikke desto mindre publicerede Mendel ogsaa disse Resultater, idet han dog udtaler, at Arbejdet næppe er naaet ud over sin første Begyndelse. Naar han har overvundet sine Betæneligheder ved at omtale et blot paabegyndt Arbejde, er det kun i den Overbevisning, at Gennemførelsen af de projekterede Eksperimenter endnu vil tage en Aarrække, og Uvisheden om, hvorvidt det maa blive ham forundt at gennemføre dem, har bestemt ham til at udgive sin Meddelelse paa dette Tidspunkt (9. Juni 1869).

*) Idet nogle af »Børnene« var opstaaede efter forudgaaende Befrugtning, andre uden Befrugtning.

Hvorfra denne Anelse om, at det næppe blev ham, der naaede at føre Forsøget igennem, stammede, skal blive oplyst, saasnart Mendels øvrige videnskabelige Arbejder er omtalte.

Det laa i Mendels Plan ogsaa at strække sine *Forsøgsrækker ind over Dyrerigets Grænser*. Til Forsøgsobjekt valgte han *Bier*, formodentlig af den praktiske Grund, at han i Forvejen var vel kendt med og interesserede sig for Avlen af dette Husdyr, for hvilket han havde opstillet store velindrettede Stader i Klosterhaven. Maaske kan man føre hans Interesse for Biavl tilbage til hans Barndomstid paa Landet; ved Siden heraf har det vel ogsaa været medvirkende til, at han netop valgte Insekter til Forsøgsdyr, at den Videnskabsmand ved Universitetet i Wien, som han særligt følte sig som Elev af, var den dygtige *Entomolog Kolár*.*) Mendel havde halvhundrede Stader under Observation, samlede Dronninger af alle mulige Racer, europæiske, ægyptiske og amerikanske og udførte Krydsninger imellem disse Racer. Han forsøgte

*) Entomolog er »insektkyndig«.

f. Eks. at faa Bierne til at parre sig i hans Værelse, som han i den Hensigt havde forsynet med Gazenetværk; men Værelset var for ille eller for mørkt, — han havde i alt Fald ikke rigtig Held med sig.

Det vilde være af største Interesse for Nutiden at vide, hvilke Resultater Mendel naaede ved disse Forsøg, idet et nøjere Kendskab til Arvelighedsgangen hos Bierne paa Grund af disse Dyrs særlige Forplantningsforhold vilde have stor Værdi. Man ved imidlertid kun, at han gjorde Notitser til disse Eksperimenter, men det er ikke lykkedes at opspore disse. Maaske har Mendel tilintetgjort dem under den Depression, han led af i den sidste Tid før sin Død. — Mendels Bistader med deres mange sindrige Indretninger findes endnu i Agustinerklosteret Have.

Sine Planteforsøg maatte Mendel afslutte omkring Aar 1870, da hans Tid blev stærkt optaget af anden Virksomhed. Forsøgene med Bierne fortsatte han til kort før sin Død og ligesaa sine *meteorologiske Undersøgelser*, hvori han nedlagde et Arbejde, der om muligt var endnu

intensivere end Arbejdet med Krydsningsforsøgene, og som iøvrigt vilde have været tilstrækkeligt til at skabe Mendel et om ikke berømt saa dog anset Navn som Videnskabsmand. Der findes endnu et Brev fra den berømte Meteorolog *Buys Ballot*, hvori denne anmoder Mendel om at overlade ham sine meteorologiske Optegnelser. Dette Brev er dateret d. 9. Marts 1885 og har saaledes ikke truffet Mendel blandt de levendes Tal.

Til Grund for Mendels Hensigt med de meteorologiske Arbejder ligger en Tanke, hvori han ogsaa var forud for sin Tid: Han vilde søge at paavise en Korrelation mellem Solpletternes Optræden og Vejrforholdene. I den Hensigt opførte han Dag for Dag *igennem 30 Aar egenhændigt 3 Gange daglig*: Baromterstand, Luftens Temperatur, Fugtighedsgrad og Ozonmængde samt Vandstanden i Stadsbrønden.*)

*) Forfatteren, der selv har haft disse Protokoller i Haanden, føler Trang til at meddele det Indtryk, jeg fik af Mendels Udholdenhed, Nøjagtighed og Energi, ved at gennemblade dette Kæmpearbejde, hvor han ikke een Dag i 30 Aar har svigtet.

Ikke mindst gennem disse utroligt omhyggeligt førte, endnu opbevarede, Protokoller faar man et Indtryk af Mendels Flid og Vedholdenhed ved sit Forsæt og Troskab mod en Pligt, han een Gang havde paataget sig. Formodentlig har Mendel i de sidste Aar opgivet selv at se Resultatet af dette Arbejde; alligevel har han nødig opgivet denne Pligt, der var det sidste Baand, der var knyttet mellem ham og den videnskabelige Forskning, hans Livs store Kærlighed.

I den Tid, hvor Mendel udførte alle disse Forsøgsrækker, passede han samtidig sin Gerning som Præst og som Lærer ved Realgymnasiet, og som Aarene gik voksede stadig hans Anseelse som en af Brünns betydeligste Borgere. Man var ikke i Tvivl om, hvilken Kapacitet man havde i denne rolige, lærde og retsindige Mand, der i sjælden Grad forenede Idealisme med praktisk Sans. Det var ikke faa Æreshverv, der efterhaanden blev ham betroet. Han blev *Formand* for forskellige Foreninger med ideele og praktiske Formaal, f. Eks. *Naturf. Verein* og *Biavlerforeningen*; sit mærkeligste Udslag gav

hans Medborgeres Tillid til hans Evners Alsidighed sig dog, da man valgte Præsten og Naturforskeren Mendel til *Overdirektør for Mährens Hypothekbank*, til hvilken Stilling han imidlertid paa Grund af hans Menneskekundskab, hans praktiske Greb, hans Retsindighed og ikke mindst ved Evnen til Talbehandling var udmærket egnet. — Om hans mange Interesser, særlig for *Problemer* af enhver Art taler ogsaa den Omstændighed, at der endnu i Brünn gaar Sagn om hans Dygtighed som Skakspiller.

Det vakte sikkert heller ingen Forundring, da han i 1868 ved indtrædende Vacance blev valgt til sit Klosters *Abbed*. Han forenede netop de Egenskaber, der fordredes til denne fremtrædende Stilling, dadelfri og fast Karakter, høj Dannelse, Menneskekundskab, Repræsentations-evne samt Talent for den daglige Administration saavel som for Administrationen af Klosterets store Formue. Det har sikkert ogsaa været en Tilfredsstillelse for Mendel, at faa Lejlighed til at prøve sine Evner paa de Opgaver, som denne Ærespost stillede ham. Desuden haabede han, som han selv i Breve til Professor v. Nägeli ud-

talte, nu i højere Grad end før at faa Mulighed for at gennemføre de Bastarderingsforsøg, der skulde føre hans Tanker til den endelige Sejr.

Det gik ikke saaledes. Hans Tid blev stærkt optaget af hans Embedsgerning. Alle Mendelbiografer er enige om at beklage dette, men ret beset synes denne Beklagelse urimelig.

Mendel skyldte sit Kloster for meget til at kunne tage sig sine Pligter mod det let. Det var Klosteret, der havde optaget den fattige, unge Student, havde gjort ham økonomisk uafhængig, og havde bekostet hans Universitetsstudier. Det var paa Klosterets gæstfri Jord han havde faaet Plads til sine Forsøg, i dets fredfyldte Rum, at han havde udarbejdet sine Resultater. For Mendel selv har det derfor været en Lykke, at han ved sin Virken fik Lejlighed til at betale noget af denne Gæld tilbage, og havde været en Ulykke, om han ikke havde fulgt dette Kald; en Mand med Mendels Natur kunde ikke have handlet saaledes uden at tage Skade paa sin Sjæl.

Ogsaa Videnskaben staar her i Gæld til den katolske Kirke og det er en slet Gengæld for

denne Gave at beklage, at man ikke fik mere. Havde Mendel handlet anderledes, havde han taget sig sit Arbejde som Abbed lettere og arbejdet videre i Forsøgshaven, da havde maa-ske Naturvidenskaben været et dygtig Arbejde rigere, men Historien en lysende Skikkelse fattigere.

En medvirkende Aarsag til, at Mendels Tid i hans senere Aar blev saa stærkt optaget af hans Embedsgerning, at selv en saa flittig Mand som han ikke kunde faa Tid tilovers til et Arbejde, der dog ejede hele hans Interesse, var en *Konflikt med den østrigske Regering*, som skal omtales lidt nøjere, da man ogsaa her finder væsentlige Momenter til Bedømmelsen af Mendels Egenskaber.

Jeg ser noget anderledes paa Mendels Optræden i denne Sag end tidligere Forfattere og maa derfor kort rekapitulere de Begivenheder, hvorpaa min Opfattelse er baseret.

Da Paven 1870 havde kundgjort Ufejlbarlighedsdogmet, efter at det tyske Rige var blevet oprettet, medens Paven havde erklæret sig for Italiens Fange, indledede det tyske »Centrum«

ved Fordringen til det tyske Rige om at indsætte Paven i hans verdslige Rettigheder det Afsnit i Tysklands politiske Historie, som Professor Virchow har givet Navnet Kulturkampen. Som bekendt besvarede Bismarck Centrums Opfordring med Jesuitternes Udvisning af Tyskland, med »Majlovene af 1873« og med Afbrydelsen af den diplomatiske Forbindelse med Vatikanet.

En lignende antikatolsk Strømning gjorde sig paa den Tid ogsaa gældende i Østrig indenfor de tyske liberale Partier. Man har ogsaa overført Navnet Kulturkamp paa disse Begivenheder i Østrig; dog var Forholdene her saa grundforskellige fra Tysklands, at man bør tage dette Udtryk *cum grano salis*, hvad begge dets Elementer angaar.

I Østrig var Fyrst Adolph Auersperg i 1871 bleven Chef for Regeringen. Han hørte til det tysk-liberale Adelsparti. Som Politiker maatte han støtte sig til de liberale tysksindede Vælgere. I dette Vælgerkorps var der mange Jøder og i det hele var det liberale tyske Parti ret anti-klerikalt sindet.

Det blev derfor Fyrst Auerspergs Skæbne at maatte lægge Navn til de østrigske »Majlove« af 1874, et Lovkompleks, der vel i Strenghed og Konsekvens kun var en svag Afglans af de tyske Majlove af 73, men hvis Tendens dog var saadan, at Paven »*ex cathedra*« erklærede dem ugyldige nu og i al Fremtid. Selvfølgelig udgik der ogsaa Instrukser fra Vatikanet til de østrigske Prælater (hvoriblandt Mendel).

Blandt Majlovene var ogsaa den saakaldte »*Religionsfondgesetz*«. Efter denne skulde en Fond til religiøse Formaal dannes bl. a. ved, at man paalagde rige Klostre en vis, ikke ubetydelig Afgift.*) Augustinerklosteret i Brünn skulde saaledes efter denne Lov udrede en Ekstraskat, der svarede til over 30,000 danske Kroner aarlig. Den moralske Berettigelse for denne Lov kan maaske være tvivlsom. Dens Modstandere, hvoriblandt Mendel var en af de ivrigste og virksomste, hævdede, at de religiøse Formaal, som Loven skulde fremme, var en Sag af almen

*) Ikke nogen egentlig *radikal* »Kultur«-»Kamp«-Foranstaltning.

Betydning og ikke af særlig Interesse for religiøse Institutioner, der kunde gøre Fordring paa i denne som i enhver Henseende at ligestilles med alle andre Skatteydere. Denne Tankegang var vel ogsaa rigtig, men Loven var formelt i Orden, vedtaget af Rigsdagen, gennemført af den lovlige Regering.

Mendel nægtede imidlertid paa sit Klosters Vegne at betale denne Skat, til Trods for, at han som praktisk Mand maatte vide, at Regeringen selvfølgelig sad inde med Midler til at inddrive den. At Regeringen derefter for sin Prestiges Skyld maatte skride til Handling, er indlysende. Königsklosters Godser blev beslaglagte og Indtægterne af dem anvendte dels til at betale Skatten med, dels til at lønne de af Staten indsatte Bestyrere. Efterhaanden blev de Klostre, der var gaaet med Mendels Kloster, trætte af Kampen ved Regeringens rigoristiske Foranstaltninger; kun Mendel vilde ikke give sig. Derimod udsendte han den ene Protestskrivelse efter den anden til Wienerkabinettets behagelige Overvejelse.

At Mendel havde Ret og Magt til at fortsætte

sin Politik paa egen Haand hænger sammen med, at den ufeilbarlige Pave havde erklæret Majlovene for ugyldige i al Evighed. Et andet Spørgsmaal er: Hvad vilde Mendel opnaa ved den Obstruktion? Efter Forfatterens Mening har hans Optræden nu ikke — som man plejer at fremstille det — været nogen *blind* Kamp mod Uretten, en Kamp for Kampens Skyld, udelukkende ført i fanatisk Tro paa at have Retten paa sin Side. Vel kender vi fra Mendels tidligere Liv hans til Stædighed grænsende Vedholdenhed, men hidtil har vi kun set den, hvor der var en Chance for, at den kunne føre til et Resultat. En saadan Chance har Mendel imidlertid vist ogsaa ment at have her, og efterfølgende Begivenheder tyder paa, at han har bedømt Situationen rigtigt. Jo mere drastiske Forholdsregler Regeringen ved Mendels Vægring kom ind paa, dels ubehageligere blev nemlig Situationen *for den selv!* Her laa Hans Apostoliske Majestæts tysksindede og inderst inde kirkeligt sindede Regering i en fortvivlet Kamp mod en tysksindet, katolsk højtstaaende Gejstlig — tvungen dertil af visse radikale, tildels jødiske Tilhængere!

I et saadant Tilfælde kan det vist betegnes som fuldt forsvarligt af Mendel at regne med, at denne Regering, hvis Mendel blot holdt Borgen, nok skulde komme til Canossa, saasnart det blev den muligt af taktiske Grunde.

Det første Tegn paa, at han havde set rigtigt var det, at Regeringen midt under Striden tilbød Mendel (der var Kommandør af Frantz Josephordenen), den fornemme Leopoldorden og Sæde i Herrehuset! Mendel afslog og førte Kampen videre, endnu mere sikker i sin Sag.

Alligevel sled denne Kamp paa hans Nerver. Den før saa muntre, elskværdige Mands Livs-syn slog over i Mistænksomhed og Misanthropi, præget af Stridens Bitterhed. En Vekselvirkning har ogsaa fundet Sted mellem de mange Skuffelser og den kroniske Nephritis, han i sine sidste Aar led af, og som, inden Striden var sluttet, medførte hans *Død d. 6. Januar 1884.*

Faa Aar efter Mendels Død viste det sig, at han ikke havde stridt forgæves i denne Sag. Regeringen fik arrangeret et Kompromis med Mendels Efterfølger, efter hvilket denne, der aabenbart har været en smidigere Personlighed

end sin Forgænger, ganske vist anerkendte Regeringens formelle Ret, men ved en fiks juridisk Behandling af Mellemværendet alligevel fik tilbagebetalt, hvad Regeringen havde faaet »for meget«, d. v. s. saa godt som alt det, der var inddrevet. Samtidig var Religionsfondsgesetz ganske stille blevet ophævet.

Ved en festlig Lejlighed mange Aar efter udtalte Philippe de Vilmorin (af den berømte franske Gartnerfamilie, der bl. a. er kendt fra Sukkerroens Forædling) i en »Toast«: »— — Je suis persuadé qu'il (Mendel) est au ciel comme tous les bons moines et qu'en ce moment il peut m'entendre quand je le remercie de ce qu'il a fait pour les sciences *et pour améliorer les conditions d'existence terrestre de ses anciens collègues — les hommes.*«

Slutter vi os til Hr. de Vilmorin, kan vi ogsaa haabe, at Mendel i sin Himmel har set, at han ikke kæmpede forgæves for at bevare sine Kolleger i snævreste Forstand »les bons moines« de bedst mulige Kaar.

Der var noget heroisk i bedste Forstand over hele Gregor Johann Mendels Liv; over hans

Kamp for trods hans Ungdoms fattige Kaar at erhverve sig Kundskab og Lærdom, over den Udholdenhed, hvormed han gennemførte sine vanskelige Forsøg, over den Begejstring, der, trods alt, til det sidste holdt den hellige Ild for det sande og rette vedlige i ham. Det leder Tanken hen paa Victor Rydbergs smukke Ord om det sande Heltemods Udslag: »Svärd mod snöda Jätter draga, *aldrig klaga, glad försaga, strida hopplös strid ock namnlös dö*«.

Gregor Mendel døde navnløs som Forsker. Hans videnskabelige Navn opstod først efter 35 Aars Glemsel. Maatte nærværende lille Arbejde yde et beskedent Bidrag til, at Mindet om hans stærke og rige Personlighed maa bevares.

MENDELS MINDESMÆRKE I BRÜNN

Rejst i 1910 ved Bidrag af Videnskabsmænd fra alle
Lande. Udførelsen skyldes Wienerbilledhuggeren
Theodor Charlemont.

